

Devrim Öncesi St. Petersburg'un Veganları ve Çiğ Beslenenleri¹

Aleksey Munipov

Çeviri: Aylin Dilan Demiralp

Vejetaryen beslenenleri her yüzyılda ve hemen hemen her kıtada bulmak mümkün. Fakat hayvansal gıdanın reddi ancak 19. yüzyıl Avrupası'nda belirgin bir akım hâline geldi. İlk vejetaryen topluluğu İngiltere'de (tam orada vejetaryen kelimesi düşünüldü) 1874 yılında ortaya çıkmasına rağmen, vejetaryenlik akımı yavaş ve dengesiz bir biçimde dağılıyor: Almanya'da iki benzer kuruluş hemen 1860'larda açılrsa da, İsveç'te ancak 1984'te, Fransa'da ise 1899'da açılmıştır. Rusya'da ise vejetaryenlik öncelikle Tolstoy sayesinde popüler oluyor. 1880'lerde Tolstoy eti terk ediyor ve vejetaryenliği ahlaki doğuşun ilk evresi olarak nitelendirdiği *İlk Adım* başlıklı inanılmaz etkili bir makale kaleme alıyor.

“İnek seni ve çocuklarını on sene besledi, koyun seni yünüyle giydirip ısıttı. Bunlar için onların ödülü ne? Boğazlarını kesip çiğnemek mi?” –Lev Tolstoy. *Hayatın Yolu*

Bu satırlar bir çok insanı şiddetsiz beslenmenin taraftarı yaptı. 20. yüzyılda bu akımın farkına varmamak imkânsız: Her yerde vejetaryen yemekhaneler açılıyor, vejetaryen kritikleri yayımlanıyor, gönüllü topluluklar oluşuyor. Şiddet karşıtlarıyla tartışılıyor, haklarında köşe yazıları yazılıyor, konuşuluyor, dalga geçiliyor, piyeslerde alıntılanıyorlar.

İdeolojik Vejetaryenler ve Tolstoy Kültü

Yüzyıl başında St. Petersburg'da vejetaryen olmak, ilerici ve belirli seviyeye kadar da inatçı olmak demek. Yerli doktorların çoğunluğu vejetaryenliği zararlı ve tehlikeli bir fikir olarak değerlendirirken, toplum ise en iyi senaryoda bu seçimi hayret içinde karşılıyor. “Beni nasıl tanıtmak gerektiğini bilmediklerinde diyorlar ki: ‘Bu garip bir insan, garip!’” diye Vanya Dayı'da Astrov yakınıyor. “Ormanı sevmem, garip; et yememem, bu da garip.”

Devrim öncesi vejetaryenler ideolojik şiddet karşıtları ve hijyenistler olarak ikiye ayrılıyorlardı. İdeolojikler için eti reddetmek yemekle sınırlı kalmayan bir ahlaki seçimse, hijyenikler için bu sadece beslenme meselesidir. Rusya'da ideolojik vejetaryenler ezici çoğunlukta (hatta bunların çoğunluğu vejetaryenliğin sağlığa yararlı olduğu fikrine kendilerini tamamen vermiş değil.)

“Bütün dünya vejetaryenleri arasında bir tek Ruslar ‘öldürmeme’ prensibini vejetaryenliğin en önemli

¹ **Orijinal Kaynak:** Munipov, Aleksey. (Tarih Yok). “Веганы и сыроеды дореволюционного Петербурга” *Arzamas*, **Link:** <https://arzamas.academy/materials/636>

Atıf Şekli: Munipov, Aleksey. (2020, Ağustos 27). “Devrim Önce St. Petersburg'un Veganları ve Çiğ Beslenenleri”, Çev. Aylin Dilan Demiralp. *sosyalbilimler.org* **Link:** <https://sosyalbilimler.org/petersburg-vegan>

ilkesi olarak benimsediler.” –Vejetaryen Habercisi

Besin hakkındaki konuşmalara küçümseyerek yaklaşıyorlar -çünkü onlar, aslında, dünyayı değiştirmeyi amaçlıyor. Hijyenistlere “mide vejetaryenleri” diye hitap ediyorlar. Avrupa’da ise durum tam tersi: vejetaryenlerin çoğu hijyenist ve Rusların etik tutkularına hayret içinde bakıyorlar. Alman dergisi *Vegetarische Warte*:

“Genel olarak Rus halkı çok idealist. Burada vejetaryenliğe çoğunlukla etik açıdan bakılır, hijyenik açı hâlâ çok az biliniyor.”

Bununla birlikte, diğer herkes için ideolojik vejetaryenlik de mide vejetaryenliği de geçici bir moda, çağdaş gözükme için anlamsız bir heves olarak görülüyor. “Homeopati, hipnotizm, Budizm, vejetaryenlik – spiritualist bir şekilde hepsini karıştırdı” diyordu Çehov, *Üç Yıl* hikayesinin taslağında. Din insanları, vejetaryenlere içten bir şüpheyi yaklaşıyorlar. *Gece Yarısı Görüşmeleri* hikayesinde Leskov tutkuyla baş karakter vejetaryen Claudia’yı sorgular:

“ - Diyorlar ki, et yemiyormuşsunuz?

- Evet yemiyorum.

- Neden?

- Sevmiyorum.

- Tadını mı sevmiyorsunuz?

- Tadını da, bir de önümde ceset görmeyi pek sevmiyorum.

Şaşırdı.

Hangi, - diye sordu, - ceset?

- Kuşların ve hayvanların cesetleri. Masaya konan yemekler, hepsi onların cesetlerinden oluşuyor ki.

- Ne! Kızartma veya soslar ceset he! Bu ne saçmalık! (...) Size bunu kim öğretti?

- Kimse.

- E bu aklınıza nasıl geldi?

- Ne yani bununla ilgileniyor musunuz?

- Hem de nasıl! Çünkü bu aptallık artık bir çok insana yayılıyor, bu yüzden onu tanımalıyız.”

Bir akşam yemeğine gitmek, neredeyse her zaman şaşkın hatta düşmanca sorularla karşılaşmak demektir. Bu soruları günlüklerinde o zamanın vejetaryenleri sık sık hatırlar: Solovyov ve Chertkov’dan tut, Leskov, Rerih, Repin ve Ge’ye kadar. Onlar da, aslında, borçlu kalmayıp ceset yemek hakkında konuşmalarıyla çevrelerinin morallerini bozarlar.

Gene de şehirde sakince karnını doğurmak mümkün: 20. yüzyılın başında neredeyse Rusya’nın her büyük şehrinde vejetaryen lokantası bulunuyor. En çok St. Petersburg’da— dokuz tane. Hatta Petersburg’da Nevsky 110’daki en büyük lokantanın açılışına bir skandal eşlik ediyor: Aynı zamanda vejetaryen derneğinin başkanı olan sahibi açılışta keyfi bir şekilde derneğin parasını harcıyor. Lokantalar inanılmaz popüler: Petersburg’dakiler hakkında veri olmasa da, Moskova’daki Gazete sokağındaki lokantanın günde 1300, 1914 senesinde Moskova’daki tüm lokantalarda ise (toplam dört) 642.870 kişinin ağırlandığını biliyoruz. Petersburg’daki lokantalar için bu sayıyı rahatça ikiye çarpabiliriz.

Lokantaların popülerliği büyük ölçüde ucuzluklarıyla açıklanabilir. Korney Çukovski, Kazan İstasyonu'nun arkasında bulunan Petersburg lokantası hakkında yorum bırakmıştır:

“Orada hem ekmek, hem tabaklar, hem de kalayimsı kuponlar için uzunca beklemek gerekirdi. (...) Bu vejetaryen lokantanın ana yemekleri nohutlu köfte, lahana ve patatesti. İki çeşitli yemek otuz kopek tutuyordu. Öğrenciler, memurlar ve küçük görevliler arasında İlya Repin kendisini insan gibi hissediyordu.”

Bir çoğu Tolstoy'un mini-sunaklarını andırıyordu.

“Bütün odaların duvarları Lev Tolstoy'un farklı boyut, açı ve pozlarının fotoğraflarıyla sarılı. Odaların en sonunda ise, sağda -okuma odasında Lev Tolstoy'un doğal büyüklüğünde, Yasna Polyana'da gri benekli bir atın üstünde giderken kocaman bir portresi asılı.” –İlya Repin

Bu durum, tabi ki de, çağdaşlarını irrite etmeden duramazdı.

“Onuncu yılların vejetaryenliği Tolstoyculuk hareketinin etle beslenmeyi yasaklayan okült doktrinlerle kesişmesinden oluşan bir tarikat gibi bir şeydi. (...) Göz kamaştırıcı beyaz başörtüleri ve kar rengi masa örtüleri Avrupa'ya ve hijyene hürmet mi? Tabi ki de! Gene de içlerinde mezhepçiliğin neredeyse Khlistlerin ritüellerindeki beyaz güvercinin kanat çırpasına yaklaşan bir tadı vardı. – Benedict Livshits, *Bir Buçuk Gözlü Yayı*

Repin ve Lanetli Biftek

İlya Repin, muhtemelen, en ünlü Petersburglu vejetaryendi: Doğası gereği tutkuluydu ve şiddetsiz beslenmeyle uzun bir süre ilgilendi, hakkında dersler verip, mektuplar düzenleyip, halka açık gösterilerinde yüceltti. Bunlar sayesinde elimizde devrim öncesi bir vejetaryenin menüsü kaldı.

“Balayını besleyici ve lezzetli sebze sularıyla kutluyorum. Otların yararlı suyunun nasıl serinleştirdiğini, kanımı temizlediğini hissediyorum. Yumurtalar atıldı (zararlı gıda), peynirler elimine edildi, etse zaten terk edildi. Salatalar! Ne kadar hoşlar! Ne güzel hayat (zeytinyağı ile birlikte)! Samandan, bitkilerin köklerinden, otlardan çorba -işte bu hayatın iksiridir. Meyveler, kuru meyveler, kırmızı şarap, zeytin, kuru erik... fındıklar -enerji. Bir sebze masasının tüm lükslerini listelemek mümkün mü ki? Otlı bulyonlar -nasıl bir eğlence! (...) Dokuz saat boyunca doygunluk hissi, ne susuyorum, ne de acıkıyorum, her şey ayarında -rahatça nefes alıyorum. Ah ne kadar mutluyum, tekrardan dinç çalışabildiğime ve kıyafetlerimin, botlarımın beni sıkmamasına. Kaslarımın üstüne topak halinde yayılan yağlar, gittiler; bedenim gençleşti, yürüyüşte çok daha dayanıklı, jimnastikte daha güçlü ve sanatta çok daha başarılı oldum.” –İlya Repin, İ. İ. Perper'e mektubundan, 1910

Aslında aynı tutkuyla Repin birkaç kere, özellikle başlarda, vejetaryenlikten vazgeçti. 9 Ağustos 1891'de Repin, Lev Tolstoy'un kız kardeşi Tatyana Tolstoy'a yazıyor: “Zevkle bir vejetaryenim”, sonra 20 Ağustos'ta: “Vejetaryenliği bırakmam gerekiyor... Size yazdıktan sonra gece beni o kadar gergin bir titreme sardı ki, sabahleyin kendime biftek söylemeye karar verdim ve normale döndüm.” Ertesi sene Repin bir daha yazıyor: “Ne kadar üzücü olsa da, etli yemek yemeden var olamayacağım sonucuna vardım. Sağlıklı olmak istiyorsam, et yemeliyim; onsuz ölüm sürecim başlıyor”. Bunlardan sonra, büyük ölçüde ikinci eşi Natalia Nordman etkisinde, Repin gene de yavaş yavaş vejetaryenliği benimsedi.

Nordman ve Samandan Çay

Birçok insan et yemeyi bırakmakla yetinmeyip çiğ beslenmeye yöneldi. Çiğ beslenmenin en büyük savunucusu 20. yüzyıl başının en etkileyici kadınlarından Natalia Nordman'dı. O zamanın gazetecileri için en sevilen hedefti. "Bize (Repin'le) sık sık nasıl sadece saman ve otlarla beslendiğimizi soruyorlar. Onları evde mi çiğniyoruz, ahırda mı yoksa çayırda mı? Ve tam olarak ne kadar?" Nordman çoğunlukla bu şekilde seminerlerine başlıyordu. Onun etkili konuşması (ve bariz aşçılık yetenekleri) genelde en büyük skeptikleri bile kendi tarafında çekmesine yetiyordu.

"Dün Psikonüroloji Enstitüsünde İlya Efimoviç 'Gençlik hakkında'yı okudu, ben ise 'Sağlık, ekonomik ve mutluluk olarak çiğ beslenme'yi okudum. Öğrenciler tüm hafta yemeklerini benim tavsiyelerime göre hazırladı. Yaklaşık bin tane dinleyici vardı, aralarda samandan ve ısırgan otundan çay, zeytin ezmesinden, köklerden ve mantarlardan sandviç veriliyordu. Seminerden sonra herkes yemekhane geçiyordu. Burada öğrencilere sadece 6 kopeke dört çeşitten oluşan yemekler ikram edilirdi: yulaf ezmesi, bezelye, vinegret ve ekmek yerine geçebilecek buğday. Konuşmanın başındaki alışagelmış güvensizliğe rağmen, seminerin bitişinde dinleyiciler ısınmış, yulaf ezmesi, bezelye ve sınırsız sayıda sandviç ise yenmiş olurdu." –Natalia Nordman. İ. İ Perper ve eşine mektubundan, 25 Mart 1913

Birinci Dünya Savaşı ve Vejetaryenliğin Sonu

Savaş sırasında vejetaryenlik ilk defa tüm Rus toplumunu açıkça irrite etmeye başladı. İlk olarak, "öldürme" sloganı kan dökmeyi reddeden ideolojik vejetaryenleri otomatik olarak pasifistlere çeviriyordu -yani vatanını korumak istemeyen hainlere. İkinci olarak, savaşın zorlukları soruyu o kadar farklı şekillendirmişti ki, etten vazgeçmeyi öneren bir aktivist dövülebilirdi. Köylüler ve işçiler vejetaryenliği aristokratların hevesi olarak görüyorlardı- kendileri zaten sık sık aç kalıp oruç tutuyorlardı (geleneksel Ortodoks kilisesi nizamına göre et ve süt ürünlerinin tüketilmediği 220'den fazla oruç günü vardır) fakat bu kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmiyordu. Savaş sırasında "tolstoyculuk" hepten maskaralık gibi görülmeye başladı ve bu konuyu dönemin önde gelen vejetaryenleri günlüklerinde hüznle ele aldı.

Vejetaryenlerin Sovyet iktidarının kurulmasına dair bir takım ümitleri vardı -sonuçta Çarlık hükümeti Tolstoy'un komünlerine zulüm ediyorsa, şimdi her şey farklı olacaktı, değil mi? 1921 senesinde tüm Rusya'nın ilk mezhepçi tarım ve üretken derneklerinin kongresinde kabul edilen önerenin bir maddesine göre:

"Biz sadece insanların değil, aynı zamanda hayvanların öldürülmesinin de Tanrı'nın önünde kabul edilemez bir günah olduğu kanısındayız ve öldürülmüş hayvanlarla beslenmiyoruz. Bu yüzden tüm mezhepli vejetaryenler adına Tarım ve Gıda Bakanlığı'ndan vicdani ve dini inanışlarımıza aykırı olduğundan bizden et hizmetinin talep edilmemesini istiyoruz."

Yetkililer önergeyi kaale almadılar hatta Bonch-Bruevich kongrede bulunan Molokanların ve Baptistlerin et yediklerini ve kendilerini iyi hissettiklerini alaycı bir şekilde belirtti.

Hemen sonra, ülkedeki tüm vejetaryen dernekleri dağıtıldı, çoğunun üyeleri Solovki'ye gönderildi

veya kurşuna dizildi ve “şiddetsiz beslenme” fikri Sovyet insanına zararlı olarak kabul edildi. Büyük Sovyetler Ansiklopedisine çivilenen “Yalan hipotez ve fikirlere dayanan vejetaryenliğin Sovyetler Birliği’nde takipçisi yoktur” cümlesi 1990’lara kadar Rus vejetaryen hareketinin son sözü oldu.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da [@sosbilorg](https://twitter.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Aynı zamanda yayımlanan çalışmaların size WhatsApp üzerinden gönderilmesini talep ederseniz sosyalbilimler.org/whatsapp linki üzerinden “**Sosyal Bilimler WhatsApp Grubu**”na katılabilirsiniz.